

Godina 1995. u suvremenoj hrvatskoj povijesti, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 13. listopada 2015.

Na 15. obljetnicu donošenja Deklaracije o Domovinskom ratu, 13. listopada 2015., u Zlatnoj dvorani Hrvatskog instituta za povijest, u prostoriji najvažnijih događaja novije hrvatske povijesti, održana je znanstvena konferencija o godini dostojnoj ambijenta dvorane: *Godina 1995. u suvremenoj hrvatskoj povijesti*.

U ime organizatora i suorganizatora konferenciju su otvorili Jasna Turkalj, ravnateljica Hrvatskog instituta za povijest, Zorislav Lukić, glavni tajnik Matice Hrvatske, i Ante Nazor, ravnatelj Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata.

Jasna Turkalj je u ime domaćina i glavnog organizatora otvorila konferenciju istaknuvši važnost 1995. godine za hrvatsku povijest.

Zorislav Lukić godinu 1995. istaknuo je kao godinu završetka okupacije Hrvatske započete 1918. godine u zajednici u koju je samo prividno ušla dobrovoljno i ubrzo pokazala kako želi izići (no nije za to imala međunarodnu potporu).

Ante Nazor prisjetio se hrvatske zastave na kninskoj tvrđavi kao simbola 1995. godine i završetka nametnutog rata, no istaknuo je kako verbalni rat traje i danas.

Nakon pozdrava i uvodnih riječi organizatora, slijedila su izlaganja koja je otvorio Davor Marijan s temom *Značenje 1995. godine u suvremenoj hrvatskoj povijesti*. Politički pogled na 1995. godinu podijelio je na tri glavna pitanja, tj. centara politike tog vremena: srpsko pitanje u Hrvatskoj, tj. okupirani dio i funkcioniranje tzv. Republike Srpske Krajine, hrvatsko pitanje u BiH, tj. Hercegbosna te djelovanje međunarodne zajednice. Istaknuo je važnost preuzimanja vodstva međunarodne politike od strane SAD-a te promjenu naziva mirovne misije u Hrvatskoj u UNCRO. Dalje je rekao kako ni jedna vojna akcija u ratu u Hrvatskoj nije opsegom bila tako velika kao Oluja, osim možda neuspjele akcije JNA '91. s ciljem uništenja države Hrvatske. Također je istaknuo kako dvije godine u hrvatskoj povijesti traju „najduže“: 1941. i 1995. godina. Spomenuo je i kako je 1945. maksimalizacijom BiH Hrvatska smanjena za 10 tisuća kilometara od prije rata 1941., tj. Banovine Hrvatske, ne računajući Istru. Također je rečeno kako se svake godine 5. kolovoza izvodi igrokaz, nastavljajući se na „srpsko pitanje“ koje je ustvari riješeno 1995., a u rješavanju su najviše pomogli sami Srbi.

Sljedeća tema bila je *Digitalna analiza operativnog područja šire okolice Knina*, rad dvojice autora: Marina Sabolovića i Krešimira Samodola. Zbog početnih poteškoća, prikazivanju/projekciji digitalnih karata prethodio je usmeni uvod. Karte su rađene (prema NATO-voj vojnoj doktrini) kroz nekoliko vidova potrebnih za pripremu dobro organizirane operacije. Prikazane su karte „analize vidljivosti“ snimane s visine 180 cm (prosječne visine pogleda pješadije), s obje strane linije razgraničenja. Zatim karte mogućnosti prikrivanja korištenjem prirodnih zaklona, kompleksnosti reljefa, karte mostovnih prijelaza i analize prohodnosti izvan prometnica.

Andrijana Perković Paloš obradila je temu *Oslobodilačka operacija Oluja u stranoj historiografiji i publicistici*. Raznim primjerima prikazala je korištenje izjava vađenih iz konteksta i krivih prijevoda s ciljem izjednačavanja krivnje. Publikacije je podijelila u dvije grupe, prema njihovu odnosu i tretiranju operacije Oluja. Prvu grupu činile su one koje Oluju nazivaju etničkim čišćenjem. Takvih je publikacija velika većina, a obiluju krivim prijevodima i ne koriste se znanstvenim metodama. Druga grupa su publikacije koje Oluju ne smatraju etničkim čišćenjem, a to su samo dvije: James J. Sadkovich *Tuđman : prva politička biografija* i Sabrina P. Ramet *Balkanski Babilon*.

Presuda Međunarodnog suda pravde u Hagu od 2. ožujka 2015. u svjetlu povijesnih činjenica bila je tema izlaganja Ante Nazora. Nazor je na početku izlaganja istaknuo da je 1995. godina ustvari završila tek presudom u Hagu, te je time objasnio razlog podizanja tužbe za genocid protiv Srbije. U izlaganju je iznio 3 glavna pitanja: je li Srbija nakon raspada Jugoslavije odgovorna za događaje prije, tj. je li tužba osnovana; dokazi genocida, tj. osnovanost tužbe za genocid te protutužba Srbije za događaje u Oluji i nakon nje. Istaknuo je da je sud odbacio tezu da Srbija nije odgovorna za događaje prije 27. travnja 1992., jer nije sljednik Jugoslavije, i na kraju posebno članak 426, u kojem stoji da u Oluji nije bilo planiranog etničkog čišćenja, te se navodi da je za rat odgovorno političko vodstvo Srbije s ciljem stvaranja homogene, etnički čiste države (s elementima genocida). Tijekom izlaganja spomenuo je i domaći tisak i pojedince koji su neprestano ponavljali da tužba nije osnovana, da ju treba povući, a govorili su i o građanskom ratu i izjednačavanju krivnje.

Prije planiranog predaha izlaganje je iznio i Albert Bing s temom „*Balkanski*“ i „*zapadni*“ *makijavelizam: Z-4 – diplomacija ili oružje?* U izlaganju je prikazano nastajanje ideje i stvaranje plana Z-4 kao nekog nametnutog mirovnog rješenja koje bi od Hrvatske stvorilo federaciju ili konfederaciju. Uz pogubnost plana, izlaganje otkriva mnoštvo detalja i tijekom događaja, stavove velikih sila i vještinu hrvatske diplomacije u vremenu prije Oluje. Također, iz izlaganja je vidljivo i kako je teško i nevjerovatno bilo pronaći saveznika na međunarodnoj političkoj sceni te kako je slijed događaja i vještina diplomacije, ili gotovo sama sreća, uspjela postići prešutno odobravanje Amerike za vojnu intervenciju i okončanje rata, a spomenuta je i, uvjetno rečeno, pomoć samih Srba, koji su odbijali i minirali svaki dogovor koji bi priznavao vlast u Zagrebu.

Nakon kratkog predaha uslijedilo je izlaganje Vladimira Filipovića *Međunarodne reakcije na hrvatsku najavu otkaza mandata UNPROFOR-a 1995*. Izlaganje je pokazalo svu nedosljednost i pristranost Ujedinjenih naroda kroz reakcije nakon Tuđmanovog pisma Butros Butros-Galiju, koji je reagirao širenjem dezinformacija i tražio pritisak međunarodne zajednice na Hrvatsku. Prikazano je kako je međunarodna zajednica bila nesklona Hrvatskoj, a popis saveznika mali, naglašena je razlika u pogledu UN-a i NATO-a s Amerikom na čelu na postojeću situaciju i u viđenju krivca za rat.

Ana Holjevac Tuković u izlaganju *Temeljni sporazum o području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (Erdutski sporazum) i uvjeti za njegovu provedbu*

govorila je o procesu mirne reintegracije preostalog dijela Hrvatske pod okupacijom. Kronološki je prikazala proces koji počinje nakon Bljeska i Oluje, kada su Srbi postali svjesni da neće moći držati teritorij pod okupacijom. Izlaganje je govorilo o njihovu niskom moralu nakon vojnih akcija 1995., ali i neprihvatanju bilo kakvih pregovora ili ustupaka prije pritiska samog Miloševića iz Dayton, koji je pod uvjetom skidanja sankcija pristao tražiti od njih popuštanje, ali i da što više odugovlače proces.

Sljedeće na redu bilo je izlaganje Ivice Miškulina *Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i Republika Hrvatska 1995.*, u kojem opisuje kako je voljom SAD-a da se zaustave sukobi, ali nemogućnošću vojnog uplitanja u situaciju, SAD pristao, pod rizikom uspješnosti akcije, omogućiti hrvatskoj strani diplomatsku podršku da hrvatske snage na terenu primoraju Miloševića na dogovor oko završetka sukoba.

Julija Barunčić Pletikosić kroz izlaganje *Stavovi i djelovanje Katoličke crkve u Hrvatskoj tijekom 1995. godine (u vrijeme i nakon hrvatskih oslobodilačkih operacija „Bljesak“ i „Oluja“)* prikazala je kako je načelo i pravo na samoobranu bilo prisutno i prikazano u katoličkim tiskovinama i izjavama Hrvatske biskupske konferencije te samog kardinala Kuharića. Pozivanjem na Katekizam katoličke crkve i Vatikanski koncil, čiji bi sukus bio da se opravdava aktivna obrana i vraćanje teritorija ako su iscrpljena sva druga sredstva, postavljao se i duhovno moralni temelj za predstojeće oslobodilačke akcije. Isto tako, u izlaganju su istaknuti i Kuharićevi pozivi na ostanak srpskomu stanovništvu, ali i poruke braniteljima da u ispravljaju nanesene nepravde ne smije biti ni kapljice mržnje i osvete. Prikazane su također i neke izjave srpskih episkopa u kojima su srpskomu stanovništvu sugerirali odlazak.

Uslijedilo je izlaganje *Uloga Hrvatskoga vijeća obrane kao dijela Hrvatskih snaga u vojno-redarstvenoj akciji „Oluja“* Ivice Lučića, koji je na početku predavanja istaknuo važnost historiografskog pristupa istraživanju Domovinskog rata, radeći tako mali osvrt na dosadašnja izlaganja i navodeći kako je takav pristup prisutan uglavnom u Hrvatskoj. Međunarodna literatura i literatura kod susjednih država uglavnom je bazirana samo na publicistici i novinarstvu. Istaknuto je i kako su strane sile bile sklone očuvanju Jugoslavije pod svaku cijenu, a kasnije, i danas, nekom tzv. Regionu Jugoistočne Europe. Te ideje nailaze na plodno tlo kod bivših komunista koji stvaraju jaku opoziciju Tuđmanu i njegovoj politici očuvanja hrvatskog stanovništva i jednakosti u BiH, koja je opet sputana pritiscima stranih sila nesklonima Hrvatima i hrvatskomu pitanju. Zbog nemogućnosti provođenja aktivnije politike i obrane u BiH, stvara se i tzv. desna opozicija i te se dvije krajnosti u nekim periodima gotovo ujedinjuju u pokušajima rušenja Tuđmana i njegove politike. Kasnije je istaknut i Washingtonski sporazum kao temelj aktivnije politike i preduvjet koordiniranih vojnih akcija HV-a i HVO-a „Ljeto ‘95“, te „Skok 1“ i „Skok 2“, ali i prethodnih samostalnih akcija HVO-a „Cincar“ i „Zima ‘94“, koje su bile preduvjet uspjehu kasnijih. Izlaganje je zaključeno s činjenicom da je utjecaj tadašnje hrvatske politike omogućio oslobađanje i postojanje samostalne BiH.

Dubrovnik i dubrovačka bojišnica 1995. godine naslov je izlaganja Jakše Raguža i govori o slabo poznatoj vojnoj operaciji kodnog imena „Maestral“ (istog imena kao i operacija „Maestral“ u BiH). Naime, bila je riječ o sustavu obrane od granatiranja civilnih ciljeva, bez mogućnosti zauzimanja teritorija, na području Konavala i južne Hrvatske. Za pretpostaviti je bilo da će se granatiranja pojačati za vrijeme Oluje i kasnijih vojnih operacija u BiH, pa je s ciljem sprečavanja izvedena akcija imala za cilj zauzeti topničke položaje koji su ugrožavali južnu Hrvatsku. Na kraju je spomenuta i operacija „Bulin“, koja je predviđena kasnije, a imala bi za cilj zauzimanje Trebinja. Nije nikad provedena jer su je Amerikanci stopirali.

Izravni demografski gubici stanovništva RSK tijekom provođenja hrvatskih oslobodilačkih operacija „Bljesak“ i „Oluja“ 1995. godine rad je dvoje autora, Janje Sekule Gibač i Slavena Ružića, a izlaganje je održao S. Ružić. Izneseni su mnogobrojni podatci o gubitcima s obje strane iz raznih izvora. Prikazano je i kako se često uvelike razlikuju brojke, te je istaknut niz problema kod istraživanja, ponajprije zbog manjka dokumentacije, posebno kod vojne dokumentacije tzv. Republike Srpske Krajine.

Goran Kanižaj